

Naizə Salmanova¹⁰¹, Aytən Hüseynova
İNGİLİS DİLİNİN QƏDİM DİLLƏRLƏ ƏLAQƏSİ

Dil insanlar arasında əsas ünsiyyət vasitəsidir. Dil təfəkkürlə sıx əlaqədədir, informasiyanın qorunması və saxlanması sosial vasitəsidir. Dil cəmiyyətin təşəkkülü zamanı ibtidai insanların birgə əmək fəaliyyəti prosesində yaranmışdır. Xalqın milli psixologiyası, xarakteri, təfəkkür tərz, bədii yaradıcılıq, dini və mənəvi dünyasının mühüm xüsusiyyətləri, əlamətləri dildə və dil vasitəsilə meydana çıxır. Dil sosial hadisədir. 373 milyon insanın doğma dili, 1.08 milyard insanın ikinci dil kimi danışdığı və öyrəndiyi ingilis dili müasir dövrimizdə diplomatiya, dənizçilik, elm, texnologiya sahəsində geniş vüsət almış beynəlmiləl statuslu bir dildir. Kökləri hələ 5- ci əsrə qədər gedib çıxan ingilis dili böyük tərəqqi volu keçmişdir. Bu ölkənin tarixinə nəzər salaq: İngiltərə tarixi - german tayfalarının - anqlar, sakslar, yutlar, frizlərin işğalları və onların bir sıra erkən feodal dövlətlərinin yaradılması ilə başlanır. “İngilis dilinin lüğət tərkibində 60-70% sözlər ingilis dilinin digər dillərlə əlaqəsi nəticəsində daxil olunmuş söz və ifadələr vardır ki, bu da dilin zənginləşməsi üçün müsbət mənbə yaradır. Britaniya tez-tez vikinqlərin, german tayfalarının, qalların (fransanın keçmiş adı-Galliya) hücumuna məruz qalmışdır. Təbii bu dillərlə sıx əlaqədə olan ingilis dilinə oradan da sözlər keçmişdir”. (1.46)

“When German **Nudel** arrived in English in the late 18th Century it was immediately spelled **noodle**, following the common **-dle** ending, as in **puddle**, **doodle** and **saddle**; but a century later **Strudel** came into English and kept its original spelling. This is because people had begun to respect exotic spellings – something we still do today. We write **ciao** and not **chow**.” (2, 67)

Hind –Avropa dillərindəki müxtəliflik özünəməxsusluğu ilə seçilir. Məsələn, bu gün ingilis dilində istifadə olunan “Father” sözünün keçiyi inkişaf yoluna baxaq:

“Latın dilində-pater, qotların dilində-fadar, sanskriptdə-pitar, qədim ingilis dilində-fædər.” “Hear” sözünün inkişaf silsiləsini nəzərdən keçirək-qotların dilində-hausjan, alman dilində-hören .

Bəzi sözlərin uyğunlaşma cədvəlinə nəzər yetirək

Hind-Avropa dilləri ailəsi	Alman dilləri ailəsi
Latın dilində-noctem-gecə(ночь)	Qot dili-nahts-gecə
Yunan dilində-nykta	Alman dili-nacht-gecə
Latın-octo-səkkiz	Qot dili-ahtau-səkkiz
Yunan dilində-okto	Alman-acht-səkkiz
Latın –stare-dayanmaq	Qot dilində-standum
Yunan-histemi	Alman dilində-stand
Rus dilində-стоять	

Qədim ingilis dilində İsmi 4 halı mövcud olub. Məsələn, aşağıdakı cədvələ diqqət edək **"yb"- hallanması wave-dalğa sözü**

<u>İsim</u>	<u>Tək</u>	<u>Cəm</u>
Adlıq halı	ȳþ	ȳþa ȳþe
Yiyəlik halı	ȳþe	ȳþa
Yönlük halı	ȳþe	ȳþum
Təsirlik halı	ȳþe	ȳþa ȳþe

Bəzi sözlər aşağıdakı cədvəldə olduğu kimi dəyişmişdir:

İsim wæter-water-su; İsim-sweord - sword qılınc; İsim- frocga –froq- qurbağa;
İsim fugol-bird-qus Sifət- ald –old-köhnə; Sav ān-one-bir; Sav- twēgen- two –iki; ; Say þrīe- three-üç; Say- fēower-four –dörd; Say fif –five-beş; Say siex-six-altı

Norman istilasından sonra fransız dili ingilis dilinin lüğət tərkibinə böyük təsir göstərdi. Orta ingilis dili dövründən fransız dilindən alınmış sözlərin miqdarı ondan əvvəl və ya sonrakı dövrdə digər dillərdən alınmış sözlərdən müqayisə olunmaz dərəcədə çoxdur. Nəticə etibarilə ingilis dilinin lüğət tərkibində german mənşəli sözlərin sayı kəskin şəkildə azaldı və onlar fransız mənşəli leksik təbəqə ilə əvəzləndi. Hazırda ingilis dilinin lüğət tərkibinin yarısını fransız mənşəli alınma təbəqə təşkil edir ki, bu da norman təsirinin olduqca böyük olduğunu nəticəsidir. Fransız dilindən ingilis dilinə böyük miqdarda söz alınmasına səbəb XI-XIII əsrlərdə normanların İngiltərədə siyasi hökmranlığı və fransız dilinin

¹⁰¹ Heydər Əliyev adına Hərbi İnstitut salmanovanaize@gmail.com

parlamentdə, məhkəmədə, kilsədə, məktəbdə və krallıq sarayında hakim mövqeyi idi. Bir çox fransız sözləri ingilis dilinin leksikasına XIII-XIV yüzilliklərin ikinci yarısında daxil olmuşlar. Fransız sözlərinin ingilis dilinə axını XIV yüzilliklərin ikinci yarısında özünün kulminasiya zirvəsinə çatmışdır. Məhkəmə işlərinin fransız dilində aparılması nəticəsində ingilis dilində çoxlu hüquq terminləri özünə ver etmişdir və bu gün də ingilis dilində həmin terminlərdən istifadə olunur: “ [It is generally thought that around 10,000 words have been borrowed into English from French, and purely French words make up 29% of English](#)”.[Many French words have been borrowed into English, including words related to food and eating, military terms, diplomatic words, and entertainment](#)” (3,79)

Word	Meaning	Notes
a la carte	from the card	One of many food, restaurant and cookery terms from French.
abattoir		Place where animals are slaughtered.
ambulance	walking hospital	Used to treat wounded soldiers - one of many military terms from French.
Arson	burn	Crime of deliberate burning. One of many legal and political words from French.
Attaché	attached (to Embassy)	One of many diplomatic terms from French.
Ballet	little dance	One of many entertainment terms from French.
bayonet		Named after its place of origin.
Biscuit	twice cooked	Has different meanings in USA and UK.
bon vivant	good liver	Someone who enjoys life.
Bribe	beg	
cabaret	tavern	Entertainment provided while guests are at the table.
Cache	hidden	
camouflage	disguise	
Carte blanche	blank cheque	
chauffeur	stoker	Professional driver.
corduroy	king's clothes	A type of cloth.
coup d'etat		The taking of power by force, as in 'military coup'.
Coupon	piece cut off	Detachable ticket.
courier	run	A messenger.

Qeyd etmək lazımdır ki, alınma söz ehtiyatının tematik məzmunu çox müxtəlifdir və bu da xalqın iqtisadi quruluşu, elmi və mədəniyyətinin bir çox sahələrini əhatə edir.

El Ghayar A.P. "İngilis dilində ərəb dilindən gələn alınma sözlər" mövzusunda dissertasiya işində 200-dən çox ərəb sözlərinin ingilis dilinə keçdiyini bildirib. 1995-ci ildə iki cildlik "New Concise Oxford Dictionary" nəşr olunmuşdur. Bu lüğətdə ərəb dilindən alınan söz birləşmələri göstərilmişdir.

“English is currently one of the most widely spoken languages in the world. Few languages in history have been the primary international language. No language develops 100% without borrowing words from another language. Therefore, any language borrows words from another”(4, 34). For more than 10 centuries, Arabic was the primary international language of commerce, politics and scholarship, much as English is today. Over the centuries, English adopted many words that were borrowed directly from Arabic here are some English words with Arabic origins. For example: **Admiral: amīr** Admiral is the highest rank in a navy. The term is used internationally by many countries. It derives originally from the Arabic word amīr (commander), and came to English by way of Old French and Latin.

Alchemy: The ancient branch of philosophy known as alchemy involved the study of substances and materials

Algebra Founded by Jaber bin Heyan, the field of Algebra or Aljabr(as it was originally named is one of the most important branch of mathematics in which letters & symbols are used to represent unknown numbers.

jubbah :Jumper The Arabic word for overcoat originally entered European languages as “juppah”, valuable silk clothing, in southern Italy in the 11th century.

Cotton: qutun Though cotton was known to the ancient Romans, the word and the fabric were imported by Arab merchants to Europe in the late Middle Ages Artwork Hassan Massoudy.

Nadir: nazir In English, a nadir refers to the worst moment, or the point at which something is of the least value. But in Arabic, the word means a counterpart, and was used in medieval Islamic astronomy to refer to the diametrically opposing points of a celestial sphere.

Orange: naranji Though both the fruit and the word came from India, Arabs introduced oranges to the Mediterranean region. For many southern European countries today, they are considered a staple fruit.

Macrame: miqrama This type of knotted textile used in craft and high fashion originates from the hand-loomed fabrics of Arabic weavers. In Arabic, miqrama refers to an embroidered tapestry or bedspread.

Mohair: al-mokhayyar In Arabic, al-mokhayyar was a high-quality cloth made of fine goat hair. Various forms of it were imported to the West for centuries, the most famous being the wool made from Angora goats of Turkey.

“Languages of [Turkish peoples](#) left numerous traces in different languages, including the English language. Turkic borrowings, which belong to the social and political vocabulary, are generally used in special literature and in the historical and ethnographical works, which relate to the life of Turkic and [Muslim](#) peoples. The ethnographical words are generally used in the scientific literature, and in the historical and ethnographical texts.” (5, 67-68)

Ban-from [Romanian](#), from Serbo-Croatian *ban*, "lord", which is from Turkic *bayan*, "very rich person" : *bay*, "rich" + *-an*, intensive suff.

Barbotte from [Canadian French](#) *barbotte*, which is from Turkish *barbut*. A dice game.

Bergamot- the word bergamot is derived from the Italian word *bergamoto*, derived either from the Italian town of [Bergamo](#) or [Ottoman Turkish](#) *beg armudu* ('prince's pear').

Caragana-from [Neo-Latin](#), of Turkish origin

Chekmak-from Turkish, a Turkish fabric of silk and cotton, with gold thread interwoven

Coffee-from Ottoman Turkish *kahve* via Italian *caffè*

Hungary-most directly from Latin, ultimately from Turkish

Kadi-from Ottoman Turkish *kadı*, "judge"

Kadiluk-from Ottoman Turkish *kadılık*, "jurisdiction"

Karabagh-A type of rug, named after the [Karabagh](#) region in the Caucasus.

Karadagh-from [Azerbaijani](#) (Azeri-Turkish) *Karadagh*, a mountain range in [Azerbaijan](#)

Kefir-from Russian, probably ultimately from [Old Turkic](#) *köpür*, "milk, froth, foam", from *köpürmək*, "to froth, foam" (6,78)

Many languages, including [English](#), contain words (most likely borrowed from the [Russian language](#)). Not all of the words are of purely Russian or origin. Some of them co-exist in other [Slavic languages](#), and it can be difficult to determine whether they entered English from Russian.

Balalaika - A triangle-shaped [mandolin](#)-like musical instrument with three strings.

Kazakh- Russian, late-16th century, *Kazak*, from [Turkish](#), meaning "vagabond" or "nomad", name of the ethnicity was transliterated into English from Russian spelling. The [self-appellation](#) is "Kazak", or "Qazaq". Terms related to Kazakh people, their nation, and culture.

Knout - perhaps from Swedish *knutviska*, a kind of [whip](#), or of Germanic origin – *Knute*. Dutch *Knoet*. Anglo-Saxon *cnotta*. English *knot*. A whip formerly used as an instrument of punishment in Russia; the punishment inflicted by the knout.

Matryoshka also **Russian nested doll**, **stacking doll**, **Babushka doll**, or **Russian doll**. A set of brightly colored hollowed wooden dolls of decreasing sizes placed one inside another. "Matryoshka" is a derivative of the Russian female first name "Matryona", which is traditionally associated with a corpulent, robust, rustic Russian woman.

Samovar- Russian *само samo* "self" and *варить varit* "to boil" hence "self-boil". A traditional Russian tea urn with an internal heating device for heating water and keeping it at boiling point.

Tundra - An Arctic steppe.

Ushanka -Ear-flapped hat, a type of cap made of fur with ear flaps that can be tied up to the crown of the cap or tied at the chin to protect the ears from the cold.

Blini . Thin [pancakes](#) or crepes traditionally made with yeasted batter, although non-yeasted batter has become widespread in recent times. Blini are often served in connection with a religious rite or festival, but also constitute a common breakfast dish.

Pelmeni - An Eastern European dumpling made with minced meat, especially beef and pork, wrapped in thin dough and cooked similarly to pasta.

Rassolnik-A hot soup in a salty-sour cucumber base.

Ryazhenka - Traditional [fermented milk beverage](#) made from [baked milk](#) using [lactic acid fermentation](#).

Istifadə olunan ədəbiyyat

1. А.И.Смирницкий «Лексикология английского языка», М, 2017
2. И.В.Арнольд «Лексикология», Казань, 2010
3. М.М.Смит, Ф.О'Дейл «English Vocabulary in Use» Cambridge University Press, 2010
4. Paul Nation “4000 Essential English Words”, Compass Publishing, 2021
5. Wilson, Rodney . *Economic Development in the Middle East*. Taylor & Francis (2007)
6. "The American Heritage Dictionary of the English Language – Turki". Archived from [the original](#) on 2005-09-05. Retrieved 2006-09-16.

Açar sözlər: dil qədim mənbə tarixi tərəqqi əlaqə

Ключевые слова: язык старинный источник исторический прогресс связь

Key words: language ancient historical progress relation

SUMMARY

With a history that spans over a millennium, English has borrowed words from over **350 languages**, enriching its vocabulary and providing speakers with a diverse lexicon. This phenomenon of borrowing has shaped English into one of the most dynamic and adaptable languages in the world. English has many words borrowed from other languages. In fact, most English words are borrowed from somewhere else. Many borrowed words are of Greek or Latin origin. A large number of these words have cognates in many languages.

РЕЗЮМЕ

Займствование, в [лингвистике](#) — процесс усвоения одним языком слова, выражения или значения другого языка как есть (то есть без перевода), а также результат этого процесса — само заимствованное слово. По способу адаптации иноязычного слова выделяются: **лексические заимствования** - переход как формы, так и значения слова из языка-донора в язык-реципиент с соответствующей фонетической и грамматической адаптацией. **псевдозаимствования** — слова, собранные из заимствованных корней в языке-реципиенте. Примеры: [киллер](#) (иногда говорят *killer* — убийца в нейтральном смысле, но наёмный убийца — *assassin/hitman*), [клипмейкер](#) ([видеоклип](#) по-английски просто *music video*, а *video clip* — это небольшой отрезок съёмки), **семантические заимствования** (формирование у уже имеющегося в языке-реципиенте слова нового значения под влиянием другого языка).

Rəyçi f.f.d. Əsədova M